

ЧЕРНИШ

Оксана Олександрівна,
канд. іст. наук,
провідний науковий співробітник
сектору наукознавства
Національної наукової сільськогосподарської
бібліотеки НААН
(м. Київ)

**ДОСЯГНЕННЯ СЕЛЕКЦІЇ ТА НАСІННИЦТВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РОСЛИН В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХХ СТ.**

Висвітлено основні досягнення в селекції та насінництві сільськогосподарських рослин в Україні у другій половині ХХ ст., коли за підтримки Південного відділення ВАСГНІЛ відбулися концентрація і спеціалізація селекційної роботи, зміцнення матеріально-технічної бази, що дало можливість поліпшити координацію і кооперацію наукових досліджень, пов'язаних із створенням нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур. На прикладі досвіду Миронівського науково-дослідного інституту селекції та насінництва пшениці розкрито процес формування нових методів і схем ведення первинного, елітного та масового (репродукційного) насінництва з метою прискорення сортооновлення й сортозміни, які були запроваджені селекційно-насінницькими науково-дослідними установами та підпорядкованими їм дослідними господарствами у 1970-х рр.

Ключові слова: селекція рослин, насінництво сільськогосподарських рослин, сорти рослин, селекційні центри, аграрна наука, ВАСГНІЛ.

Отражены основные достижения в селекции и семеноводстве сельскохозяйственных растений в Украине во второй половине ХХ в., когда при поддержке Южного отделения ВАСХНИЛ состоялись концентрация и специализация селекционной работы, укрепления материально-технической базы, которое дало возможность улучшить координацию и кооперацию научных исследований, связанных с созданием новых сортов и гибридов сельскохозяйственных культур. На примере опыта Мироновского научно-исследовательского института селекции и семеноводства пшеницы раскрыт процесс формирования новых методов и схем ведения первичного, элитного и массового (репродукционного) семеноводства с целью ускорения сортообновления и сортозамены, которые были введены селекционно-

семеноводческими научно-исследовательскими учреждениями и подчиненными им опытными хозяйствами в 1970-х гг.

Ключевые слова: селекция растений, семеноводство сельскохозяйственных растений, сорта растений, селекционные центры, аграрная наука, ВАСХНИЛ.

Basic achievements are reflected in a selection and seed-grower of agricultural plants in Ukraine in the second half of XX of century, when a concentration and specialization of plant-breeding work, strengthening of material and technical base, that gave an opportunity to improve co-ordination and co-operation of the scientific researches related to creation of new varieties and hybrids of agricultural cultures, took place at support of the South separation of All-union Agricultural Academy n.d. a V.I. Lenin. On the example of experience of the Me research institute of selection and seed-grower of wheat the process of forming of new methods and charts of conduct of primary, elite and mass (reproduction) seed-grower with the purpose of acceleration of сортообновления and сортозамены that were entered селекционно-семеноводческими by research establishments and inferiors by him by the experienced economies in 1970th are exposed.

Keywords: selection of plants, seed-grower of agricultural plants, sort of plants, plant-breeding centers, agrarian science, All-union Agricultural Academy n.d. a. V.I. Lenin.

Практика свідчить, що на основі широкого використання нових сортів і гібридів сільськогосподарських рослин, застосування добрив, пестицидів, зрошення, засобів механізації, починаючи з 50-х років ХХ ст., вдалося вдвічі-втричі й більше підвищити врожайність кукурудзи, пшениці, рису, овочевих, плодових, технічних та інших культур. Значне підвищення врожайності основних сільськогосподарських культур в Україні пов'язано з широким впровадженням у виробництво сортів, створених В.Я. Юр'євим, В.М. Ремеслом, А.А. Горлачем, П.Х. Гаркавим, Б.П. Соколовим, Ф.Г. Кириченком, В.І. Дідусем, А.Ф. Шулиндіним, І.К. Котком, С.П. Лифенком, М.А. Литвиненком, В.В. Моргуном, Л.О. Животковим, Л.А. Бурденюк-Тарасевич, А.А. Лінчевським, О.К. Коломієць та ін. Крім підвищення врожайності сільськогосподарських культур реалізація деяких селекційно-генетичних програм дала змогу створити сорти і гібриди рослин з вищим умістом білка (у тому числі незамінних амінокислот), цукрів, вітамінів та інших

біологічно цінних речовин, що сприяло не тільки збільшенню виробництва продуктів харчування, а й поліпшенню їхньої якості [1].

Серед найбільш вагомих досягнень аграрної науки у повоєнний період була селекція. Створені у ці роки сорти озимої пшениці Миронівська 808 (В.М. Ремесло), Білоцерківська 198 (О.О. Горлач), Одеська 51 (Д.О. Долгушин) належать до світових шедеврів і в певний період займали основні площі цієї культури не тільки в Україні, а й за її межами. І сьогодні їх використовують у сільськогосподарському виробництві та світовій селекції.

Не можна не відзначити піонерських робіт академіка НААН С.П. Лифенка, який ще в 1970-х роках розпочав дослідження з інтрогресії в геном озимої пшениці генів карликовості і пішов у цьому напрямі оригінальним шляхом. На цій основі створено групу сортів, що відзначалися високою продуктивністю, стійкістю до вилягання, хвороб, якістю зерна.

Оригінальний підхід у селекції використав академік Д.О. Долгушин (Одеса). Він здійснював добір з трьох-чотирьох популяцій F₂ від схрещування видатних сортів. Великий обсяг вихідного матеріалу від однієї комбінації давав змогу йому вишукувати кращі рекомбінанти. Так було створено Одеську 51, Одеську 66 і ряд інших сортів.

Були створені високопродуктивні сорти ярої пшениці, особливо шляхом міжвидової гібридизації. Сорт Харківська 46 (П.В. Кучумов, Є.Є. Ватуля) набув значного поширення в Казахстані, Росії і займав близько 90% площі всіх посівів твердої пшениці в СРСР. Уперше в світі шляхом міжвидової гібридизації було створено зимостійкі сорти озимої твердої пшениці (Ф.Г. Кириченко, М.С. Кириченко, А.І. Вернидуб).

Видатний селекціонер П.Х. Гаркавий і його учні вивели сорти ярого ячменю Южний, Одеський 36, Чорноморець, Нутанс 244, а також озимого ячменю Одеський 17, Одеський 31, Одеський 46, Зимран та ін. Усього П.Х. Гаркавим створено близько 20 сортів ярого і 10 озимого ячменю. Співавтором багатьох з них є член-кореспондент НААН А.А. Лінчевський.

Необхідно також відзначити істотні успіхи в селекції ярого ячменю Донецької, Носівської і Вінницької селекційних станцій, а також створені за участю В.Д. Наволоцького в Одесі сорти ярого ячменю Одеський 100 і Одеський 115. Найбільшого поширення у 1960-х роках досягли сорти Донецький 4, Донецький 6 і Донецький 8, площі під якими перевищували 7 млн га.

У Харкові створено високоврожайні сорти жита - Харківське 55, Харківське 60, Харківське 194 (Пахомова і Худоєрко), в Інституті цукрових буряків - однонасінні сорти популяції цієї культури, які в 60-х роках займали понад 70% бурякових плантацій Радянського Союзу, а сорт Ялтушківський однонасінний висівався на рекордній площі - 1,7 млн га.

Варто згадати, що у теорію і практику селекції цукрових буряків значний внесок зробили М.Д. Булін, Т.Ф. Гринько, С.В. Гудвіл, М.Ф. Котт, Б.М. Лебединський, К.І. Лободін, В.В. Міхалевич, М.І. Орловський, В.Ф. Савицький, М.І. Таранюк та інші селекціонери, на сорти яких припадали значні посівні площі. Особливе значення для розвитку селекції мали праці вчених І.Ф. Бузанова, В.П. Зосимовича та селекціонерів-практиків О.К. Коломієць, Л.І. Федоровича, О.В. Попова, Г.С. Мокана, які створили перші сорти принципово нової форми - однонасінних цукрових буряків. Для підвищення ефективності селекції в системі Інституту цукрових буряків розроблено програму «Бетаінтеркрос» (М.В. Роїк, О.Г. Кулик), за якою з 1993 р. ведеться робота в усіх селекційних установах України, також передбачається участь західних фірм у створенні спільних гібридів на ЧС основі.

Після зняття «заборони» на селекцію (відновлення в правах розгромлених напрямів радянської біології почалося в 1964 р. після жовтневого Пленуму ЦК КПРС, у 1965 р. Т.Д. Лисенко був знятий з поста директора Інституту загальної генетики АН СРСР) на основі інцухту ліній було розгорнуто селекцію кукурудзи з використанням насіння F1. Перший вітчизняний сортолінійний гібрид створено в Інституті кукурудзи академіком Б.П. Соколовим і на Чернівецькій станції Б.Є. Козубенком, потім були виведені гібриди в Одесі,

Харкові, Києві та деяких інших селекційних центрах. Насінництво цих гібридів було переведене на стерильну основу.

Соняшникові поля України переважно засівалися сортами-популяціями, створеними на Кубані. Тільки завдяки розгорнутій в Одесі програмі створення гібридного соняшнику (В.В. Кириченко, В.В. Бурлов) з'явилися вітчизняні гібриди.

У повоєнні роки успішно розгорнуто й селекцію овочевих та баштанних культур.

Використовуючи надбання народної селекції, а також видатні досягнення вчених селекціонерів, серед яких особливе місце належить А.П. та В.Л. Симиренкам, було створено високопродуктивні сорти яблук. Значних успіхів досягнуто в селекції черешні, персика, малини, суниці, груші, абрикоса, аличі, смородини та інших культур.

Слід відзначити досягнення українських вчених у селекції винограду. В Одесі (Інститут ім. В.Є. Таїрова) і Криму (м. Ялта, Магарач) створено сорти винограду столового і технічного призначення. У цій роботі видатних результатів досяг П.Я. Голодрига. Використовуючи оригінальні методи, він створив комплексно стійкі до хвороб сорти, що сьогодні широко впроваджуються у виробництво.

Успіхи українських селекціонерів багатьох культур можна віднести до визначних досягнень світової науки. Хоча щодо цілого ряду культур селекційна робота проводилася на недостатньому рівні.

Теоретичні дослідження в галузі селекції і генетики здійснювалися в ряді наукових установ - Українському інституті рослинництва, селекції і генетики ім. В.Я. Юр'єва, Українському інституті землеробства, Всесоюзному інституті цукрових буряків та інших. Але найбільш активно ці роботи розгорнулися у Всесоюзному селекційно-генетичному інституті. Тут за короткий час (1971–1978) створено передову матеріально-технічну базу для теоретичних досліджень і практики селекції. Збудовано лабораторні корпуси, фітотрон,

теплиці, селекційні комплекси, придбано найкраще на той час обладнання. Значна увага приділялася підготовці наукових кадрів, створенню в колективі творчої атмосфери. За короткий час ліквідували трагічні наслідки панування в інституті лисенківщини. Відбулося повернення до основних засад, закладених А.О. Сапегіним. Особливого розвитку досягли дослідження з генетики пшениці, ячменю, питання онтогенезу, стійкості до хвороб і абіотичних стресів. В інституті вперше широко розгорнули дослідження щодо використання молекулярно-генетичних маркерів на прикладі запасних білків. На великому експериментальному матеріалі показали, що молекулярні маркери є могутнім інструментом у розв'язанні широкого кола проблем генетики, селекції і насінництва, збереження генофонду, а також еволюції. Аналогічні роботи набули поширення і на Заході (Франція, Англія, США, Канада, Італія та ін.). Особливістю досліджень у цьому напрямі в Одесі було те, що з самого початку вони тісно пов'язувалися з селекцією і насінництвом.

Важливе досягнення аграрної науки - створення чіткої системи насінництва багатьох культур. У підсумку Україна не тільки забезпечувала себе високоякісним насінням, а й експортувала значну його кількість за кордон. Саме така система насінництва зернових і зернобобових культур, була розроблена і закладена вченими Миронівського науково-дослідного інституту селекції та насінництва пшениці під керівництвом академіка В.М. Ремесла ще в кінці 60-х на початку 70-х років минулого століття. Академік В.М. Ремесло вказував, що сам по собі сорт ще не є гарантією одержання високого врожаю. Необхідно мати високоякісне насіння. Тільки при цих умовах, поряд із застосуванням високої агротехніки, можна розраховувати на використання у виробництві потенційної можливості сорту [2, с. 297]. Сьогодні, у зв'язку з успіхами селекції в створенні високоврожайних сортів зернових культур життя сорту стає дедалі коротшим. Тривалість використання у виробництві зокрема високопродуктивних сортів скорочується нерідко до 5–8-ми і навіть 3–4-х років. Але розкрити закладений у сорті потенціал можна повною мірою лише

при застосуванні прискорених методів розмноження і впровадження у виробництво нових сортів; поліпшення якості насіння завдяки вирощуванню рослин в умовах оптимальної для сорту агротехніки і здійснення комплексу насінницьких заходів [3].

У 1961 році, керуючись постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про поліпшення насінництва зернових, олійних культур і трав», прийнятою 23 квітня 1960 року, згідно з якою на науково-дослідні установи як організаторів насінництва в господарствах покладался обов'язок планомірно проводити сортозміну і сортооновлення, в Миронівському інституті почали випробувати розроблену тут удосконалену систему насінництва. В її основу покладений принцип щорічного забезпечення всіх господарств зони обслуговування насінням еліти озимих, ярих зернових, зернобобових і олійних культур для ділянок розмноження. Терміни і порядок сортооновлення і сортозміни для окремих культур рекомендувалися різні, але з таким розрахунком, щоб можна було за один-два роки запровадити на всю площу посіву господарств, що обслуговувалися, новий, більш врожайний районований сорт, а за відсутності зміни в районуванні посів на товарних площах щорічно проводити оновленням насінням другої і третьої репродукції.

Досвід роботи за запрограмованою системою насінництва показав, що принцип щорічного забезпечення всіх господарств насінням еліти зернових, зернобобових і олійних культур цілком себе виправдав. Він сприяв швидкому запровадженню у виробництво нових високоврожайних сортів, забезпечив перехід на посів насінням тільки високих репродукцій, що мало позитивний вплив на підвищення урожайності зернових культур у цілому. Цей спосіб також дав можливість провести п'ять сортозмін озимої пшениці за десять років [4].

Однак запроваджена система потребувала подальшого удосконалення. Враховуючи те, що не всі господарства були забезпечені необхідними насіннеочищувальними машинами, хорошими складами для зберігання насіння, не всі мали можливість зосередити його виробництво в одній бригаді та

створити страхові фонди насіння по всіх культурах, Миронівським інститутом на початку 70-х рр. XX ст., за рекомендацією Міністерства сільського господарства УРСР, був запропонований новий порядок виробництва сортового насіння зернових, зернобобових та олійних культур на промисловій основі. Для умов Лісостепу УРСР найбільш прийнятною його формою стало створення в кожному районі спеціалізованих насінницьких господарств (спецнасінгоспів) по вирощуванню сортового насіння для потреб всіх господарств окремого району, як це мало місце по кукурудзі і цукровому буряку. З огляду на великий обсяг заготівлі насіння у державні ресурси, його виробництвом повинні були займатися інші господарства кожного району.

Розробка і складання проекту раціональної організації насінництва на промисловій основі в районах зони обслуговування інституту проводилися в три етапи:

1. Вивчення агротехнічних і ґрунтово-кліматичних умов господарств, які передбачалося перевести у спеціалізовані насінницькі господарства.
2. Узгодження проекту у відповідних керівних органах.
3. Розробка розрахункових даних проекту раціональної організації насінництва зернових культур по кожному насінневому господарству і районі з визначенням потреби в насінні еліти для подальшого виробництва першої-третьої репродукцій.

Разом з тим, необхідно було врахувати зональні найбільш сприятливі ґрунтово-кліматичні та агроекологічні умови вирощування, тому що виробництво насіння за своїми технологічними, організаційними і технічними особливостями істотно відрізняється від вирощування товарного зерна. В зв'язку з цим при визначенні насінницьких господарств першої і другої груп особливу увагу звертали на якість ґрунтів у цих господарствах, основним показником якої була оцінка землі в балах. Крім того, поля сівозміни повинні були мати більш вирівняний мікрорельєф. Врахування усіх вищевказаних

факторів дозволило обґрунтувати вихідні дані для визначення спецнасіноспів та їх кількості.

У зону обслуговування Миронівського інституту в досліджуваний період входили Миронівський, Богуславський, Ракитнянський, Кагарлицький, Таращанський і Обухівський райони Київської області, у яких діяло 89 господарств, з них 79 колгоспів, 7 радгоспів, 2 радгоспи-технікуми й елітно-насіноницьке господарство Миронівського інституту. За розрахунками миронівських спеціалістів було встановлено, що для виробництва сортового насіння зернових культур цілком достатньо в кожному районі зони обслуговування інституту виділити по одному спецнасіноспу першої і по два спецнасіноспу другої групи. Таким чином, були виділені 6 спецнасіноспів першої і 12 - другої групи [5].

Досвід роботи Миронівського інституту показав, що така система насінництва промислового типу дозволяє створювати в спеціалізованих насінницьких господарствах кращі умови для вирощування високоякісного насіння і забезпечує більш кваліфіковане керівництво насінництвом. У невеликій кількості господарств представляється можливість швидше використовувати у виробництві досягнення науки і передового досвіду, вчасно проводити збирання насіння і його очищення на насінноочищувальних пунктах, підвищувати його врожайні якості. Крім того, значно полегшується і прискорюється процес упровадження нових, більш врожайних сортів у виробництво.

Для успішного вирішення питання своєчасного проведення сортозміни та сортооновлення, які також були важливим моментом для переходу насінництва на промислову основу, під керівництвом академіка В.М. Ремесла була розроблена удосконалена система насінництва конкретно по кожній культурі або групі культур і порядок забезпечення насінням еліти озимих, ярих зернових і зернобобових культур насінницьких господарств першої групи з розрахунком, що в господарствах усі посіви повинні бути в основному насінницькими.

По озимій пшениці, ячменю і гречці інститут щорічно забезпечував насінням еліти насінницькі господарства першої групи для вирощування першої репродукції на ділянках розмноження. Насінням першої репродукції спецнасінгоспи забезпечували свою потребу і всі насінницькі господарства II групи для виробництва насіння другої репродукції.

При щорічному забезпеченні насінням еліти в спецнасінгоспах I групи вирощувалося насіння тільки першої і другої репродукцій на всій площі посіву кожної культури. Посівів для виробництва товарного зерна не планувалося.

Насінницькі господарства II групи по цих культурах щорічно вирощували насіння другої репродукції в обсязі повного забезпечення потреб господарств, які не вирощували насіння для району. Підготовка насіння здійснювалася на комплексних пунктах по очищенню, сушці і збереженню посівного матеріалу на базі насінницьких господарств першої групи. Такий порядок забезпечення насінням еліти спецнасінгоспів I групи давав можливість:

- а) упроваджувати нові сорти у виробництво на всю площу посіву кожної культури через два роки на третій;
- б) при відсутності змін у районуванні сортів посів для вирощування товарного зерна проводити насінням другої репродукції;
- в) у державні ресурси заготовляти насіння III репродукції в потрібній кількості.

Насінництво жита, вівса, проса і вики ярої проводилося тільки в насінницьких господарствах першої групи. Насінням еліти інститут щорічно забезпечував ці господарства, але з таким розрахунком, щоб вирощеного насіння першої репродукції було достатньо для забезпечення потреби всіх господарств району, які займаються виробництвом товарного зерна або насіння для держресурсів. При такому порядку забезпечення насінням еліти по цій групі культур запровадження нових сортів у виробництво забезпечувалося через рік, а для вирощування товарного зерна або насіння щорічно

використовувалося насіння першої репродукції. У державні ресурси по цих культурах заготовляли насіння другої репродукції.

Для вирощування гороху також проводилося забезпечення насінницьких господарств першої групи насінням еліти для посіву на ділянках попереднього розмноження. У цих господарствах вирощувалося насіння першої репродукції для використання тільки у своїх господарствах і другій репродукції в обсязі повної потреби спецнасінгоспів другої групи для посіву на всій площі. Спецнасінгоспи другої групи вирощували насіння третьої репродукції в кількості, необхідній для посіву на всій площі посіву гороху в господарствах району, які не виробляли насіння.

Запропонована інститутом система насінництва дозволяла також проводити в короткі терміни заміну сортів озимих та ярих культур не тільки своєї селекції, але й інших наукових установ районуваних у зоні Лісостепу.

У своїх працях академік В.М. Ремесло неодноразово обґрунтовував необхідність змін у системі насінництва, насамперед спрямованих на попереднє розмноження нових сортів з одночасним вивченням їх у державних структурах із сортовипробування, що давало б змогу швидко здійснювати сортозміну [6]. Якщо інститут був оригінатором сорту озимої пшениці, то сортозміну починали з розмноження перспективного сорту в своєму елітно-насінницькому господарстві, а також в передових господарствах зони обслуговування поряд з вивченням його в державному сортовипробуванні. Протягом багатьох років існував тісний зв'язок співробітників інституту з колгоспом імені О.Г. Бузницького та радгоспом-технікумом «Маслівський» Миронівського району Київської області.

З появою високоврожайного сорту озимої пшениці Миронівська 808 ці господарства одними з перших впровадили його у виробництво, що дало можливість різко підвищити врожай.

Завдяки розробленій системі вже в рік районування під урожай 1964 року Миронівська 808 була висіяна на площі 72,2 тис. га, в 1965 р. - на 586 тис. га, в

1966 р. – на 3,2 млн. га, в 1967 р. - 6,3 млн. га, в тому числі в Україні - 5,6 млн. га. Такому швидкому впровадженню Миронівської 808, крім сортових якостей, сприяли правильна організація насінництва і застосування способу розмноження зі зниженими нормами висіву, оскільки цей сорт добре кущився.

З 1969 р. у радгоспі-технікумі «Маслівський» випробувався й одночасно розмножувався новий, ще більш врожайний сорт пшениці миронівської селекції Іллічівка. Розмноження нових сортів у цьому господарстві починали на невеликих площах заздалегідь, до районування сорту. А вже у 1970 р. радгосп-технікум мав можливість виділяти для продажу насіння нового сорту всім господарствам Миронівського району і, крім того, відпускати їх у другі області України для виробничого випробування та розмноження. В рік районування (1974) господарство вирощувало Іллічівку на площі 526 га і, не дивлячись на складні погодні умови, зібрало з кожного гектару 47 ц зерна при урожайності Миронівської 808 44,7 ц/га. Завдяки такій організації розмноження та впровадження нових сортів озимої пшениці у виробництво господарства Миронівського району вже у рік включення сорту Іллічівка у список перспективних по Київській області (1973) мали у посівах більше 10 тис. га цього перспективного сорту, та отримали по 45,9 ц/га. Такий збір озимої пшениці район отримав вперше, що дало йому можливість зайняти перше місце в Київській області.

Швидкі темпи розмноження насіння озимої пшениці сортів Миронівська 808, Іллічівка та інших на перших етапах впровадження пояснювалися також застосуванням широкорядного та стрічкового способів посіву із зменшеною нормою висіву насіння (50-60 кг на 1 га) [6, с. 311, 312].

Отже, така організація завчасного розмноження насіння нового сорту, поряд з правильною організацією системи насінництва, яка передбачає щорічне постачання насіння еліти одночасно всім господарствам зони обслуговування, забезпечує швидке його запровадження у виробництво та сприяє підвищенню урожайності.

У результаті до моменту районування сорту створювався достатній запас насіння, яке використовувалося в першу чергу для сортозміни в господарствах зони обслуговування, а потім й інших областей, де даний сорт пропонувався для районування.

Доробок вчених Миронівського інституту пшениці у галузі насінництва та твердження академіка В.М. Ремесла про те, що «корінне покращення насінневої справи, удосконалення організації виробництва та забезпечення господарств високоякісним насінням є запорукою того, що успіхи селекції стануть могутнім та економічно найбільш вигідним резервом підвищення урожайності зернових культур» [6, с. 316] набувають особливої актуальності в наш час. Адже сьогодні, в період побудови ринкових відносин, коли незважаючи на ряд важливих заходів, проведених у роки незалежності України - створення при НААН Координаційної ради з проблем насіннезнавства та насінництва, прийняття Закону України «Про насіння», розробки концепції розбудови національних стандартів на насіння сільськогосподарських культур, методики апробації сільськогосподарських культур, організації асоціації «Насіння України» - галузь насінництва залишається у стадії поступального розвитку.

Одними з причин відставання насінницької галузі є слабка матеріально-технічна база насінницьких господарств, зниження культури землеробства, недотримання елементарних вимог насінницької агротехніки. При формуванні нової системи насінництва слід дбати про відродження та удосконалення традиційних методів і схем ведення первинного, елітного та масового (репродукційного) насінництва з метою прискорення сортооновлення й сортозміни, які були запроваджені селекційно-насінницькими науково-дослідними установами та підпорядкованими їм дослідними господарствами. Спираючись саме на їхній досвід роботи можна планувати нові завдання на майбутнє.

Розвиваючи напрацювання у галузі насінництва науковців своєї установи, колектив Миронівського інституту пшениці вже в перші роки розбудови незалежної української держави запропонував певні заходи для стабілізації виробництва високоякісного посівного матеріалу. Доведено нагальну потребу створення Державного Резервного насінневого фонду України, який мав створюватися за рахунок насіння, сформованого в сприятливих умовах, з високими посівними і врожайними властивостями. Пропонувалося створити Державний реєстр насінницьких господарств із метою забезпечення повної потреби сільського господарства України, включаючи експорт, у насінні окремих культур, сортів та ланок насінництва, а також розроблено методичний підхід для складання Державного реєстру насінницьких господарств, установлення державою заставних цін на насіння зернових колосових культур, що забезпечить збільшення обсягів реалізації високоякісного насіння на посів, стабільне виробництво зерна в Україні і поліпшення матеріально-технічної бази насінницьких господарств [7]. Час показав вірність обраних кроків.

Підсумовуючи, можна констатувати, що у другій половині ХХ ст. в Україні відбулися концентрація і спеціалізація селекційної роботи, зміцнення матеріально-технічної бази, що дало можливість поліпшити координацію і кооперацію наукових досліджень, пов'язаних із створенням нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур. В Україні було створено селекційні центри: Миронівський – по зернових культурах; Південно-Західний (Селекційно-генетичний інститут) – по зернових і кормових культурах; Київський і Харківський – по кормових культурах; Дніпропетровський – по кукурудзі і кормових культурах; Київський – по цукрових буряках. У плані науково-методичного (а деякі й фінансового) керівництва українські селекцентри до 1992 р. підпорядковувалися ВАСГНІЛ, з 1991 р. в Україні цю роль виконує Українська академія аграрних наук (нині НААН). На сучасному етапі практична селекція рослин в Україні проводиться в понад 100 наукових

установах системи НААН та деяких інститутах НАН України і вищих навчальних закладах.

Список використаної літератури

1. *Селекція і насінництво сільськогосподарських рослин* : підручник М. Я. Молоцький, С. П. Васильківський, В. І. Князюк, В. А. Власенко. – К. : Вища освіта, 2006. — 463 с.: іл.
2. *Мироновские пшеницы* / под ред. В. Н. Ремесло. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Колос, 1976. – 335 с.
3. *Кавунець В. П.* Насінництво озимої пшениці / В. П. Кавунець // *Насінництво*. – 2004. - № 5. – С. 26–27.
4. *Говорун М. А.* Опыт совершенствования системы семеноводства / М. А. Говорун // *Сб. науч. тр. Мироновского НИИССП*. – Мироновка, 1970. – Вып. 1 : Селекция и семеноводство пшеницы. – С. 76–81.
5. *Говорун М. А.* Основные принципы организации семеноводства зерновых культур на промышленной основе в районах зоны обслуживания Мироновского института / М. А. Говорун, В. А. Рочняк // *Сб. науч. тр. Мироновского НИИССП*. – Мироновка, 1983. – Вып. 8: Селекция и особенности агротехники пшеницы. – С. 38–44.
6. *Ремесло В. Н.* Агротехника и семеноводство мироновских сортов пшеницы / В. Н. Ремесло // *Селекция, семеноводство и сортовая агротехника пшеницы* : избранные тр. – М. : Колос, 1977. – С. 93 ; *Ремесло В. М.* Миронівські пшениці / В. М. Ремесло, Л. Ф. Таран // *Хлібороб України*. – 1964. – № 3. – С. 7–10.
7. *О необходимости* создания Государственного Резервного семенного фонда / Л. А. Животков, Г. Е. Борсук, В. Я. Дворник, В. П. Кавунець // *Селекционные и агротехнические пути повышения урожайности зерновых колосовых культур* Сб. науч. тр. / *Мироновский ин-т пшеницы им. В.Н. Ремесло*. – Мироновка, 1992. – С. 4-17.